

Татјана КАТИЋ
Историјски институт
Београд

Срђан КАТИЋ
Историјски институт
Београд

ЗИМОВАЊЕ ОСМАНСКЕ ВОЈСКЕ У РУМЕЛИЈИ 1686/87. ГОДИНЕ*

Анстракт: Рад се односи на зимовање османске војске после пада Будима 1686. године. Порта је због тешког стања на фронту донела одлуку да већи део трупа зимује у близини угарског ратишта. Главнина снага размештена је на простору од Осијека до Темишвара, а товарне животиње у унутрашњости Балкана. Ванредни трошкови за зимовања војске – нузул били су на терету локалних пореских обвезника, без обзира на њихову верску припадност или раније стечене пореске повластице.

Кључне речи: Османско царство, XVII век, рат, војска, зимовник, нузул-хане.

После неуспеле опсаде Беча 1683, османска војска је из године у годину трпела поразе, а свакако највећи ударац задало је хабзбуршко освајање Будима 1686. године. У таквој ситуацији донета је одлука да престоничке трупе и војска из удаљених крајева Царства, из ејалета: Анадол, Караман, Сивас, Трабзон, Адана, Алеп и Шам (Сирија), зимују у близини угарског ратишта. Румелијске трупе биле су распуштене, с тим да се првог дана пролећа појаве на прозивкама и прикључе царској војсци. На угарском

---

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије *Од универзалних царстава ка националним државама. Друштвене и политичке промене у Србији и на Балкану*“ (Ев. бр. 177030).

ратишту су те зиме остали и Татари, као и племенске војске Курда из ејалета Дијарбекир и Туркмени из санцака Бозок.

Распоред трупа по зимовницима и обавезе кадилука, који примају војску или товарне животиње, садржани су у препису опширне царске заповести, упућене кадијама у више од сто кадилука широм Балкана и јужне Угарске.¹ У документу су наведени зимовници великог везира, као и још пет везира, неколико паша, санцакбегова и неколико угледних царских службеника с пратњама.

Већина трупа смештена је у Срему и Славонији, а мањи део у Мачви и северној и северозападној Босни. Главнина Татара зимовала је у Темишвару и околним кадилуцима. Товарне животиње: коњи, биволи, мазге и камиле биле су распоређене широм Балкана.

Порез за коначење војске - нузул и низ ванредних дажбина, познатих под заједничким називом авариз, узимани су од све раје, без обзира на њену верску припадност. Ови порези прикупљани су по кадилуцима, а основна пореска јединица називана је нузулска, односно авариска кућа. Једну „кућу“ чинило је више рајинских домаћинстава. Колико ће домаћинстава ући у састав нузул-куће зависило је од процене службеника мевкуфата², вршене на основу насељености и материјалних могућности сваког села или градске махале понаособ. Њихов број је стога варирао од 3 до 4 у богатијим, око 7 у средње развијеним и од 12 до 15, па и више домаћинстава у сиромашним областима.³ Пошто се, најчешће, радило о великим пореским јединицама, приликом обрачуна, оне често нису уписиване целе, већ као $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ и $\frac{1}{8}$.⁴ Стога се и у документу који представљамо укупан број „кућа“ по кадилуцима често не завршава целим бројем.

---

¹ Atik Şikayet ve Ordu Rikab Defteri [A.Ş.O.R.D], Başbakanlık Arşivi, İstanbul, X, s. 93-97.

² Једна од финансијских канцеларија Царства, задужена за расподелу неутрошених буџетских средстава и прикупљање изванредних пореза и намета, авариза, нузула и других, намењених потребама војске и ратовања. Бавила се организовањем државног откупа намирница и расподелом војничких следовања. М. Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lûgati*, İstanbul, 1986, 223.

³ Ö.L.Barkan, *Avarız*, İslâm Ansiklopedisi, Cilt 2, İstanbul 1943, 13-19; H. Sahilioğlu, *Avarız*, Türkiye Diyanet Vakfı, İslâm Ansiklopedisi, 4, İstanbul 1991, 108-109; B. Mc Gowan, *A look at Ottoman fiscal geography: the tax house (avarız-nuzul) system, 1641-1834*, Economic life in Ottoman Europe, Taxation, trade and the struggle for land, 1600-1800, New York, 1981, 105-114. Н. İnalçık, *Military and Fiscal Transformation in the Ottoman Empire: 1600-1700*, Archivum Ottomanicum, 6 (1980), 313-317.

⁴ Н. Selçuk, *Osmanlı Devlet'inde merkez-taşra ilişkisi bağlamında avâriz, nüzul ve sürsat vergileri (şer'yye sicillerine göre XVII. yüzyılda Kayseri sancağı)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (2008), 187.

У кадилуцима задуженим за товарне и теглеће животиње по три нузул-куће биле су обавезане да издржавају једно грло. По поменутиим судским надлештвима прикупљане су и намирнице за војску, које су откупљиване по утврђеним ценама нижим од тржишних (сурсат).⁵ У опскрбљивању зимовника морали су да учествују и иначе „ослобођени“ слојеви становништва, попут ћуприција и дербенција.⁶

Наредба о зимовању војске на тлу Румелије, важна је и за утврђивање распореда кадилука на централном и западном Балкану, као и за анализу демографске структуре у реченим областима, тим пре, што су објављени документи из XVII века ретки, а сам период слабо истражен.

---

⁵ У кадилуцима без натуралних обавеза везаних за војску, становништво је давало новац за куповину потребних намирница (*bedel-i sürsat*).

⁶ Седамдесетих и осамдесетих година XVII века, изражено у новцу, свака авариско-нузулска кућа давала је годишње 600 акчи за нузул, око 400 акчи за авариз и око 300 акчи за сурсат. Н. Selçuk, *нав. место*; S. Demirci, *Avariz ve nüzul levies in the Ottoman Empire: An assessment of tax burden on the tax-paying subjects. A case study of the Province of Karaman 1628-1700*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11 (2001), 291.

17

Handwritten notes in Cyrillic script, organized into several columns. The notes include names and dates, such as "190", "191", "192", "196", and "197".

Транскрипција

[93 s.]

İriğ kâdîsına hüküm ki

[1] Sefer-i hümâyûnum iktizâsiyle işbu sene-i mübârekede taşrada kışlamak fermânım olub ve kazâ-i mezbûrun mevkûfât defteri mücebince üç yüz altmış altı nüzül [2] hânesi olmağla be her üç hâneye bir re's davar olmak üzere vezîr-i a'zam ve serdâr-i ekrem Süleymân Paşanın re's davarlarına sürsat hesâbı üzere [3] kışlak ta'yîn olunmuştur. Buyurdum ki [*isim yeri açıktır*] vusûl buldukta bu bâbda sâdır olan emrim üzere amel edub dahi vezîr-i müşâr-ileyhin ol kadar [4] virilen davarlarına vardukları günde be her dört re'sine bir keyl-i İstanbul şâir ve on re's davara bir kantar saman ve kifâyet mikdârı ahurlar [5] ve tamlar ta'yîn ve be her dört re's davar için irsâl olunan bir nefer huddâmın her beş neferine bir vukıyye lahm ve be her nefere birer etmek ve her on nefere bir bârgîr yükü [6] odun ve süknâ tedârik ve teslim ve vakt u zamânına değîn iskân ve kışlatdırub bundan ziyâde bir nesne taleb ettirmeyesin ve sürsat hesâbı üzere [7] şâirin be her keyl-i Istanbulusuna on ikişer akçe ve samanın kantarı altışar akçeye ve kesmik vukıyyesi üçer akçeye ve be her nân bir akçeye ve odunun yükü [8] altışar akçeye olmak üzere bârgîr ashâbından mâh be mâh akçesin ashâbına alivirub teslim ve hüccet ettirub kimesnenin bir akçesin ketm ettirmeyesin [9] husûs-i mezbûrde mu'âf ve gayr-i mu'âf ve köprücü ve derbendci ve avâriz viregelen re'âyâ ve re'âyâ berileri bir fark edinmemek cümlesi dâhilinde ale's-seviyye [10] cümlesine tevzî' ve tahsîl ettirub bir ferde inâd ve muhâlefet ettirmeyesin deyü yazılmıştır.

Fî evâhir-i Z sene 97

Kazâ-i mezbûr Haleb vâlisi vezîr Siyâvuş Paşaya ta'yîn-i kışlak virilmiştir.

Fî 16 Ra sene 98.

Kazâ-i Niş hâne 1000; Kazâ-i Resava hâne 600; Kazâ-i Leskofça ve tetimme-i Niş hâne 300; Kazâ-i Kuçayna hâne 400; Kazâ-i Pojarefçe hâne 550; Kazâ-i Ma'âden-i İpek hâne 200; Kazâ-i İhram hâne 396; Kazâ-i Gügercinlik hâne 264; Kazâ-i Belgrad hâne 1000; Kazâ-i Semendire hâne 418,5; Kazâ-i Öziçe ve tevâbiha hâne 1050; Kazâ-i Çaçka hâne 200; Kazâ-i Pojegacık hâne 320; Kazâ-i Graguyefça hâne 720; Kazâ-i Rudnik ve tevâbiha hâne 400; Kazâ-i Yagodina hâne 800.

Üç hâneye bir davar olmak üzere müşâr-ileyhin irsâl olunan davarlarına sürsat hesâbı üzere kışlak ta'yîn olunmuştur. Fî't- târîh-i mezbûr.

Kazâ-i Prištine hâne 1253, bârgîr rûûs 418, kazâ-i mezbûrun kırk re's bârgîrin Prizren kazâsına ve kırk re's dahi Siho Rika kazâsına ta'yîn olunmuştur. Kazâ-i Alacahısâr hâne 480, bârgîr rûûs 160; Kazâ-i İstar Eflak hâne 910, mezkûr iki kazâ dahi müşâr-ileyhin davarlarına sürsat hesâbı üzere kışlak ta'yîn olunmuştur.

Kazâ-i mezbûr müşâr-ileyhin etbâ'ına sürsat hesâbı üzere kışlak ta'yîn olunmuştur. Fî't-târîh-i mezbûr.

Kazâ-i Gurgurofçe. Müşâr-ileyhin davarlarına sürsat hesâbı üzere kışlak ta'yîn (ve İrig kazâsına illâk - çizilmiştir) olunmuştur.

Kazâ-i mezbûr bunda İlok muhâfazasında olan Çerkes Ahmed Paşaya narh-ı câri üzere kışlak virilmiştir. 16 Ra sene 98.

[94 s.]

Kazâ-i Vılçitrin hâne 819; Kazâ-i Çelebi Pazarı ve Vişegrad ve Priboy hâne 1133; Kazâ-i Olova ve tevâbiha ve Birçe ve Knejina hâne 742; Kazâ-i Kladina ve gayruhu hâne 267; Kazâ-i Çayniçe hâne 334; Kazâ-i Yeni Pazar hâne 501; Kazâ-i İvranye hâne 400; Kazâ-i Radomir hâne 200

Üç hâneye bir davar olmak üzere zikr olunan kazâlar Dergâh-ı Âli yeniçerilerin davarlarına sürsat hesâbı üzere kışlak ta'yîn olunmuştur. 27 M sene 98.

Kazâ-i Kratova hâne 340; Kazâ-i Kreşeva hâne 743

Kazâ-i mezbûrân üç hâneye bir davar olmak üzere Dergâh-ı Âli cebecileri ve topçı ve top arabacıların davarlarına kışlak ta'yîn olunmuştur.

Kazâ-i Mitrofçe; Kazâ-i Böğürdelen

Sivas vâlisi vezîr Ahmed Paşa ve eyâlet askerine narh-ı câri üzere akçelerin ashâbından re'âyâ fukarâsına virilmek için kışlak ta'yîn olunmuştur. Ba'de kazâ-i mezbûr Haleb vâlisi vezîr Siyâvuş Paşaya kışlak ta'yîn olunub Sivas eyâlet askerine kışlak-ı mezbûrde kalmıştır. Bu dahi

Kazâ-i Brçka; Kazâ-i Memlehatayn; Kazâ-i Öziçe

Zikr olunan üç kazâ Anatol-iline mutasarrıf olub İrig muhâfazasında olan vezîr-i mükerrem Hasan Paşa ve eyâlet askerinin virilen davarlarına narh-ı câri üzere akçeleri ashâbından alınmak üzere kışlak ta'yîn olunmuştur.

Kazâ-i İlok

Adana beğlerbeğisi Ahmed Paşaya ve eyâlet askerinin muhâfaza tarîkile narh-ı câri üzere kışlak ta'yîn olunmuştur.

Kazâ-i Varadin

Karaman beğlerbeğisi Osmân Paşaya eyâlet asker ile muhâfaza tarîki üzere narh-ı câri üzere kışlak ta'yîn olunmuştur.

Kazâ-i Temeşvar

Şâm vâlisi vezîr İbrâhîm Paşaya eyâlet askeri ve Şâmın neferâtı ile muhâfaza tarîkile narh-ı câri üzere kışlak ta'yîn olunmuştur.

Kazâ-i Pojega

Karahısâr-ı Sâhib sancağına mutasarrıf Ömer Paşaya ve Diyârbekir eyâlet ümerâ-i Ekrâdı ve alaybeğleri ve zu'amâ ve erbâb-ı tîmârına narh-ı câri üzere muhâfaza tarîkile kışlak ta'yîn olunmuştur. Mîr-i mîrân-i mûmâ-ileyh Sivas beğlerbeğisi olub yine mahal-i mezbûrde kışlakdır.

Kazâ-i Çernik

Aydin sancağına mutasarrıf Osmân Paşaya narh-ı câri üzere kışlak ta'yîn olunmuştur.

Kazâ-i Valyevo; Kazâ-i Osad

Kazâ-i mezbûran sâbıka Kanija muhâfız olan vezîr-i mükerrerrem Mustafâ Paşanın davarlarına narh-ı câri üzere kışlak ta'yîn olunmuştur.

Kazâ-i Vilkovar

Canik sancağına mutasarrıf Mehmed dâme ikbâlühuya muhâfaza tarîkile narh-ı câri üzere kışlak ta'yîn olunmuştur.

Kazâ-i Raça; Kazâ-i Yanova; Kazâ-i Lipova; Kazâ-i Şebeş-Lugoş; Kazâ-i Temeşvar ve etrafi

Zikr olunan kazâlar kağılgay sultân ve yanında olan mirzâyân ve Tatar askerine narh-ı câri üzere akçelerin davar ashâbından virilmek şartıyla kışlak ta'yîn olunub Şâm vâlisine ve kâdîlara hüküm yazılmıştır. Fî gurre-i M sene 98.

Kazâ-i Kalkandelen hâne 474

Defter emîni El-hâc Hüseyin dâme mecdühünün yüz elli sekiz re's davarlarına sürsat hesâbı üzere kışlak ta'yîn olunmuştur.

[95 s.]

Kazâ-i Şehirköy hâne 801; Kazâ-i Leskofça hâne 900

Kazâ-i mezbûran defterdâr efendi ve tezkire-i mâliye ve ser-gulâm-ı bâkînin üç hâneye bir re's davar olmak üzere sürsat hesâbınca kışlak ta'yîn olunmuştur.

~~**Kazâ-i İştîp hâne 358 ½**~~

~~Rûznâme-i evvel efendinin davarlarına sürsat hesâbı üzere kışlak ta'yîn olunmuştur (çizilmiştir)~~

Kazâ-i Semendire

Haleb ve Trabzon eyâletlerinin zu'amâ ve erbâb-ı tîmârına muhâfaza tarîkile narh-ı câri üzere kışlak ta'yîn olunmuştur.

Kazâ-i Raça; Kazâ-i Morovik; Kazâ-i Lozniçe; Kazâ-i Belina

Zikr olunan dört kazâ Bozok sancakbeği Sâlih Beğın bin re's bârgîrlerine sürsat hesâbı üzere kışlak ta'yîn olunub mâliye hükmin mücebince yazılmıştır. Fî evâil-i M sene 98.

Kazâ-i Kurupna; Kazâ-i Nemçe; Kazâ-i Dyakova; Kazâ-i Brot.

Zikr olunan dört kazâ yaya ağasının iki bin re's davarlarına sürsat hesabı üzere kışlak ta'yîn olunub mâliye hükmin mücebince yazılmıştır. Fî evail-i M sene 98.

Kazâ-i İlica der livâ-i Köstendil

Şâm vâlfisi vezîr İbrâhîm Paşanın yigirmi iki katar deve ve yigirmi iki katar katır ve kırk re's bârgîrine kışlak ta'yîn ve narh-ı câri üzere zâd ü zevâdeleri alvirile deyü mâliye hükmin mücebince yazılmıştır. Fî evail-i M sene 98.

Kazâ-i Üsküb hâne 730, bârgîr rüûs 243; Kazâ-i İştîp hâne 358 ½, bârgîr rüûs 119
Zikr olunan iki kazâ sipâh ocağına kışlak virilmiştir. 10 M sene 98.

Kazâ-i Kalavrite hâne 1042, bârgîr rüûs 347

Kazâ-i mezbûr silahdâr ocağına kışlak virilmiştir. Fî 10 M sene 98

Kazâ-i İstrova hâne 329 be-her sağ hâneye bir re's bârgîr
Beray-ı ocak-ı sipâhiyan-i çavuşan bârgîr rüûs 40
Beray-ı ocak-ı silahdâran-ı çavuşan bârgîr rüûs 30
Yekûn-i bârgîr rüûs 70.

Kazâ-i Zîştovi hâne 293, bârgîr rüûs 97

Mukâbele-i süvâri Alî efendi ile hulefâsına kışlak virilmiştir. Fî 10 M sene 98.

Kazâ-i Lofçe mea Etrepoli hâne 394 ½; Etrepoli 028 [Yekûn] 422 ½, bârgîr rüûs 141
Tezkire-i evvel Muhtâr efendiye kışlak virilmiştir. Fî 10 M sene 98.

Kazâ-i Rahova mea Cibre hâne 266, bârgîr rüûs 89

Rûznâme-i evvel Salih efendiye kışlak virilmiştir. Fî 10 M sene 98.

Kazâ-i Samakov hâne 720, bârgîr rüûs 80

Çavuşbaşıya kışlak virilmiştir. Fî 10 M sene 98.

[96 s.]

Kazâ-i Berkofça hâne

Üç hâneye bir davar olmak üzere tezkire-i sâni olan Âmid efendiye kışlak virilmiştir.

Kazâ-i Timur Hısâr hâne

Üç hâneye bir davar olmak üzere ordu-yı hümâyûnumda kâdisı Seyyid Abdülbâkî efendiye kışlak virilmiştir.

Kazâ-i Trepça hâne 300 ½; Kazâ-i Doyran hâne 328 Yekûn 628 ½, bârgîr rüûs 169
Zikr olunan iki kazâ Osek muhâfazasında olan Dergâh-ı Âlî yeniçerilerinin davarlarına kışlak virilmiştir. 14 M sene 98.

Kazâ-i Bana Luka; Kazâ-i Yayçe; Kazâ-i Kostayniçe

Zikr olunan üç kazâ Derbend kazâsında islâm askerinin Tatarlarına ve Bozok sancakbeği Sâlih beğnin Morovik kazâsından nakl olunan seksen re's bârgîrlere hânelerine göre imdâd eylemek için mevkûfât tezkiresi mücebince yazılmıştır. Fî 21 S sene 98.

- Kazâ-i Ürgüb hâne 250, bârgîr rûûs 83
Mevkûfât hulefasına kışlak ta'yîn olunmuştur. Fî 15 M sene 98.
- Kazâ-i Brvenik hâne 600; Kazâ-i Gradçaniçe hâne 300; Kazâ-i Visoka hâne 534
Zikr olunan üç kazâ dört bölük halkının bârgîrlerine üç hâneye bir davar olmak üzere sürsat hesâbınca kışlak virilmiştir. Fî 15 M sene 98.
- Kazâ-i Nova Brda hâne 1020, bârgîr rûûs - 263 dört bölük halkının, 79 mîrî bârgîri
[Yekûn] 342
Üç hâneye bir davar olmak üzere kışlak virilmiştir. Fî 5 S sene 98.
- Kazâ-i Ustrumca hâne 386, bârgîr rûûs: 80 nişânci efendi, 48 haznedârân veznedârân
[Yekûn] 128
Üç hâneye bir davar olmak üzere iki yüz kırk hânesinde nişânci efendinin seksen re's bârgîrleri ve yüz kırk yedi hânesinde haznedârân veznedârânın kırk sekiz re's bârgîrleri kışlamak için sürsat hesâbı üzere virilmiştir. Fî 18 M sene 98.
- Kazâ-i Srebreniçe; Kazâ-i İzvornik
Zikr olunan iki kazâ Osek muhâfazasında olan vezîr Hasan Paşaya eyâlet asker ile narh-ı câri üzere kışlak ta'yîn olunmuştur. Fî 16 M sene 98.
- Kazâ-i Plevne hâne 106 ½, bârgîr rûûs 35
Sadr-ı a'zam hazretlerinin sâbika mektûbçisi olub hala Anadolu muhâsebecisi İbrâhîm efendiye kışlak virilmiştir. Fî 10 M sene 98.
- Kazâ-i İvraçe
Plevne kazâsı Özi seraskerın tarafından ahara kışlak virilmekle kazâ-i mezbûr mean edâ eylemek üzere ilhâk ve sürsat hesâbı üzere kışlak virilmiştir. Fî 10 Ra sene 98.
- Kazâ-i Dubniçe hâne 405; Kazâ-i Sirişnik hâne 134 ½ Yekûn hâne 539 ½
Zikr olunan iki kazâ Dergâh-ı Âlî çavuşlarının yüz yetmiş tokuz re's bârgîrlerine kışlak virilmiştir. Fî 18 M sene 98.
- Kazâ-i Morava hâne 484, bârgîr rûûs 160
Mevkûfâtı Mustafâ efendiye kışlak virilmiştir. Fî 17 M sene 98.
- Kazâ-i Razlog hâne 500, bârgîr rûûs 100
Harâc muhâsebecisi Ramazân efendiye ve hulefâsına kışlak virilmiştir. 18 M sene 98.
- [97 s.]
- Kazâ-i Köprülü hâne 573, bârgîr rûûs 191;
Başmuhâsebecisi Hasan efendiye hulefâsı ile kışlak virilmiştir. Fî 19 M sene 98.
- Kazâ-i Selanik hâne 1094
Re'îsülküttâb Mehmed efendinin yüz re's bârgîrlerine kışlak virilmiştir. 21 M sene 98.

Kazâ-i Timok hâne 195, bârgîr rûûs 65

Ser karbânân-i hazineye kışlak virilmiştir. Fî 27 M sene 98.

Kazâ-i Bana Luka

Haleb vâlisi vezîr Siyâvuş Paşanın bir mikdâr adamlarıle bârgîrlerine narh-ı câri üzere kışlak virilmiştir. Fî 27 M sene 98.

Kazâ-i Derbend

Bozok sancakbeği Sâlih Beğın Morovik kazâsında kışlağında olan seksen re's davarlarına kışlak ta'yîn ve nakl ve zâd ü zevâdeleri sürsat hesâbı üzere virilmek için yazılmıştır. Selh-i M sene 98.

Kazâ-i Prizrn hâne 161, bârgîr rûûs 40; Kazâ-i Suho Rıka hâne 156 ½, bârgîr rûûs 40 Sadr-ı a'zam hazretlerinin Priştine kazâsında olan seksen re's bârgîrleri yerinde turub yine sürsat hesâbı üzere sâ'ir imdâd eylemek için yazılmıştır. Fî 10 S sene 98.

Превод:

Заповест Иришком кадији:

Ове благословене године наредио сам да се за потребе мог царског похода зимује у провинцији. Пошто речени кадилук, према дефтеру мевкуфата, има 366 нузул-кућа, одређен је да буде зимовник за товарна грла великог везира и племенитог сердара⁷ Сулејман-паше, с тим да се за њих узима према рачуну о сурсату и да на сваке три куће буде по једно грло. Наредио сам да, када дође [без имена доносиоца заповести], поступиш према мојој заповести, која је с тим у вези објављена. И још, оног дана када стигну животиње додељене горепоменутом везиру, обезбеди по једну истанбулску мерицу⁸ јечма на свака четири грла, по један кантар⁹ сламе на сваких десет грла и довољну количину штала и заклона. На четири грла послат је по један слуга, па за сваког од њих предај по један хлеб, на сваких пет људи по оку¹⁰ меса, а на сваких десет

---

⁷ Звање главнокомандујућег царске ордије, које је у случају изостанка султана из похода као његов опуномоћеник добијао велики везир, а уколико је и он био одсутан, неко од истакнутих заповедника међу везирима.

⁸ 1 истанбулска мерица = 20 ока = 20,656 kg.

⁹ 1 кантар = 44 ока = 56,45 kg.

¹⁰ 1 ока = 400 дирхема = 1,2828 kg.

по један коњски товар огревног дрвета и припреми им преноћишта, нека у њима станују и зимују до одређеног времена. Ни мрву више од наведеног немој да захтеваш [од становништва]. Нека, према рачуну о сурсату, јечам буде 12 акчи за истанбулску мерицу, кантар сламе 6 акчи, ока плеве 3 акче, хлеб 1 акчу и товар дрвета 6 акчи. Сваког месеца узми новац од власника товарних животиња и предај га људима [задуженим за животиње] и о томе сачини потврду и немој да дозволиш да се и једна акча прикрије. По овом питању немој да правиш разлику између повлашћених и неповлашћених, ћуприција и дербенција, раје која стално даје авариз и опроштене раје, него нека се на све њих подједнако разреже и прикупи и нека се нико томе не успротиви и не супротстави. Написано у последњој декади зилхице 1097. године (7 - 16. XI 1686)

Горепоменути кадилук одређен је за зимовник алепског валије, везира Сијавуш-паше,¹¹ 16. реби први, године [10]98 (30. I 1687)

Кадилук Ниш кућа 1000; кадилук Ресава кућа 600; кадилук Лесковац с додатком Ниша кућа 300; кадилук Кучајна кућа 400; кадилук Пожаревац кућа 550; кадилук Мајданпек кућа 200; кадилук Храм кућа 396; кадилук Голубац кућа 264; кадилук Београд кућа 1000; кадилук Смедерево кућа 418,5; кадилук Ужице са оним што му припада кућа 1050; кадилук Чачак кућа 200; кадилук Пожега кућа 320; кадилук Крагујевац кућа 720; кадилук Рудник са оним што му припада кућа 400; кадилук Јагодина кућа 800.

Одређени су да буду зимовник за товарне животиње које су послате горенаведеном, с тим да на три куће буде једно грло и да се обрачунава према сурсату. Наведеног датума.

Кадилук Приштина кућа 1253, товарних грла 418, од товарних грла овог кадилука 40 грла је додељено призренском кадилуку, а 40 грла кадилуку Сува Река.

Кадилук Крушевац кућа 480, товарних грла 160; кадилук Стари Влах кућа 910.

Ова два кадилука додељена су за зимовник товарним животињама горепоменутог, с тим да се обрачунава према сурсату. Поменути кадилук [Стари Влах] одређен је за зимовник пратњи горепоменутог, с тим да [купују] према рачуну о сурсату. Наведеног датума.

---

¹¹ Везир Сијавуш-паша Абхазијац био је следећи велики везир, а ту дужност обављао је само око пет месеци (1687-1688).

Кадилук Гргуревци,¹² одређен је за зимовник животиња горепоменутог, с тим да се обрачунава према сурсату. (~~придодато кадилуку Ириг~~ – тако прецртано).

Овај кадилук додељен је као зимовник Ахмед-паши Черкезу, који је у мухафази Илока, с тим да [плаћа] према важећим утврђеним ценама, 16. реби први године '98. (30. I 1687)

[94 с.]

Кадилук Вучитрн кућа 819; кадилук Челеби Пазар,¹³ Вишеград и Прибој кућа 1133; кадилук Олово са оним што му припада, Бинач и Кнежина¹⁴ кућа 742; кадилук Кладањ и остало кућа 267; кадилук Чајниче кућа 334; кадилук Нови Пазар кућа 501; кадилук Врање кућа 400; кадилук Радомир кућа 200
Наведени кадилуци одређени су за зимовник животиња јаничара Високе Порте под условом да се за њих обрачунава према сурсату и да на сваке три куће буде једно грло, 21. мухарем године '98 (7. XII 1686)

Кадилук Кратово 340; кадилук Крешево кућа 743

Поменута два кадилука одређена су за зимовник животиња џебеџија, тобџија и возара топова Високе Порте, с тим да буде по једно грло на сваке три куће.

Кадилук Митровица; кадилук Шабац

Додељени су као зимовник валији Сиваса, везиру Ахмед-паши и ејалетској војсци, с тим да се од власника [животиња] узима новац према важећим фиксираним ценама и да се даје сиротињи раји. После је наведени кадилук [Митровица] одређен за зимовник алепског валије, везира Сијавуш-паше, а ејалетска војска Сиваса остаје у истом зимовнику. И овај [кадилук Шабац] такође.

Кадилук Брчко; кадилук Две Тузле¹⁵; кадилук Ужице

Наведена три кадилука додељена су као зимовник притежаваоцу Анадола, поштованом везиру Хасан-паши, који је у мухафази Ирига, и ејалетској војсци, с тим да се за поверене животиње од власника узима новац према важећим утврђеним ценама.

---

¹² Данас село у средишњем делу јужног Фрушкогорја.

¹³ Данас Рогатица.

¹⁴ Бинач се према турским изворима звао *Бирче*. Од краја XVI века то је био кадилук који се звао *Кнежина с Бирчем*. Кадилуку су припадала места, Кнежина, Нова Касаба и Власеница.

¹⁵ Мисли се на Горњу и Доњу Тузлу.

Кадилук Илок

Одређен је за зимовање Ахмед-паше, беглербега Адане, и ејалетске војске, под условом да га чувају и да [плаћају] према текућим утврђеним ценама.

Кадилук Варадин

Одређен је за зимовање Осман-паше, беглербега Карамана, и ејалетске војске, под условом да га чувају и да [плаћају] према текућим утврђеним ценама.

Кадилук Темишвар

Одређен је за зимовање везира Ибрахим-паше, валије Сирије, под условом да га чува с ејалетском војском и сиријским људством и да [плаћа] према текућим утврђеним ценама.

Кадилук Пожега

Одређен је за зимовање Омер-паше, притежаваоца санцака Карахисар Сахиби,¹⁶ као и курдских заповедника ејалета Дијарбекир, алајбегова, заима и тимарника, под условом да га [кадилук Пожегу] чувају и да [плаћају] према текућим утврђеним ценама.

И претходно поменути заповедник над заповедницима, беглербег Сиваса, зимује на истом месту.

Кадилук Церник

Одређен је за зимовник Осман-паше, притежаваоца санцака Ајдин,¹⁷ с тим да [плаћа] према текућим утврђеним ценама.

Кадилук Ваљево; кадилук Осат

Поменута два кадилука одређена су за зимовник животиња поштованог везира Мустафа-паше, бившег заповедника Кањиже, с тим да се [плаћа] према текућим утврђеним ценама.

Кадилук Вуковар

Одређен за зимовање притежаваоца санцака Џаник,¹⁸ Мехмеда – нека му је трајна срећа, под условом да га чува и да [плаћа] по текућим утврђеним ценама.

---

¹⁶ Карахисар Сахиби и Афијон Карахисар су називи за исти санцак у западном делу централне Анадолије. Оба имена била су подједнако коришћена у изворима и на географским картама.

¹⁷ Санцак у југозападном делу Анадолије.

¹⁸ Санцак у ејалету Трабзон. Средиште санцака и истоименог кадилука био је град Самсун на Црном мору.

Кадилук Рача; кадилук Јанова; кадилук Липова; кадилук Шебешлугош; кадилук Темишвар с околином.

Наведени кадилуци додељени су као зимовник калгај султану¹⁹, принчевима који су уз њега и татарској војсци, под условом да се новцем власника животиња, плаћа према текућим утврђеним ценама. О томе је написана заповест сиријском валији и кадијама, првог дана мухарема године '98 (17. XI 1686)

Кадилук Тетово кућа 474

Одређен за зимовање 158 грла стоке дефтер-емина²⁰ Хади Хусејна - нека му је трајна величина, уз услов обрачунавања према сурсату.

[95 с.]

Кадилук Пирот кућа 801; Кадилук Лесковац кућа 900

Поменута два кадилука одређена су за зимовање [стоке] господина дефтердара,²¹ тескеречије Финансија и сергуламбакија,²² с тим да иде једно грло на три куће и да се обрачунава према сурсату.

~~Кадилук Штип кућа 358 ½, одређен за зимовник животиња господина првог рузнамчије, с тим да се обрачунава према сурсату овако прецртано; изнад је још једна замрљана примедба.~~

Кадилук Смедерево

Одређен је за зимовник заима и тимарника ејалета Алеп и Трабзон, под условом да га чувају и да [купују] према текућим утврђеним ценама.

Кадилук Рача; кадилук Моровић; кадилук Лозница; кадилук Бијељина

Наведена четири кадилука одређена су за зимовање 1000 товарних грла Салих-бега, санџакбега Бозока,²³ с тим да се обрачунава према сурсату. У вези с тим Финансијама је написана заповест у првој декади мухарема године '98 (17- 26. XI 1686)

---

¹⁹ Престолонаследник Кримског ханата.

²⁰ Управник царског архива.

²¹ Управник државних финансија и катастра. Најпре је постојао један дефтердар, а због ширења граница Царства и повећања обима послова именована су још два. Највиши положај имао је дефтердар Румелије, познат и под називом први дефтердар.

²² Службеник задужен да са помоћницима званим гуламбаки наплаћује дуговања пореских обвезника и да спроводи одлуке финансијских судова. Познат је и под називом башбакикулу (*başbâki kulu*).

²³ Бозок, санџак у источном делу централне Анадолије. Имао је већу површину од просечних санџака, а обухватао је степске области настањене номадским туркменским племенима. Центар те области данас је град Јозгат.

Кадилук Свиштов кућа 293, товарних грла 97

Дат за зимовник мукабелеџији царске коњице²⁹ Али ефендији и његовим помоћницима, 10. мухарем године '98 (26. XI 1686)

Кадилук Ловеч са Етрепољем, кућа 394 ½; Етрепоље 28 [Укупно кућа] 422 ½ товарних грла 141

Додељени за зимовник Мухтар ефендији, првом тескеречији³⁰, 10. мухарем године '98 (26. XI 1686)

Кадилук Орахово са Цибром³¹ кућа 266, товарних грла 89

Дати за зимовник првом рузнамџији³² Салих ефендији, 10. мухарем '98 (26. XI 1686)

Кадилук Самаков кућа 720, товарних грла 80

Додељен за зимовник заповеднику чауша, 10. мухарем године '98 (26. XI 1686)

[96 с.]

Кадилук Берковица кућа -

Додељен за зимовник другом тескеречији³³ Амид ефендији, с тим да на три куће буде једна товарна животиња.

Кадилук Демирхисар кућа -

Додељен за зимовник каџији моје царске војске Сејид Абдулбаки ефендији, с тим да на три куће буде једна товарна животиња.

Кадилук Тречка кућа 300 ½; кадилук Дојран кућа 328. Укупно 628 ½ [кућа], товарних грла 169

Наведена два кадилука дата су за зимовање товарних животиња јаничара Високе Порте, који чувају кадилук Осијек, 14. мухарем године '98 (30. XI 1686)

---

²⁹ Управник финансијске канцеларије задужене за обрачунавање плата царских коњичких трупа и вођење евиденционих дефтера о истима. Првобитно је постојала једна канцеларија која се бавила поменутиим пословима и коњице и пешадије, да би у 17. веку њене надлежности биле подељене на две канцеларије од којих се прва бавила царском пешадијом, а друга коњицом.

³⁰ Први, називан и велики тескеречија био је главни секретар великог везира.

³¹ Некада град на ушћу Цибрице у Дунав, граничне реке између Видинског и Никополског санџака.

³² Први, називан и велики рузнамџија био је управник царске благајне.

³³ Други, називан и мали тескеречија био је помоћни секретар великог везира.

Кадилук Бања Лука; кадилук Јајце; кадилук Костајница

Наведена три кадилука, у складу с бројем [нузулских] кућа, треба да помогну зимовање исламске татарске војске у кадилуку Дервента, као и 80 товарних грла бозочког санџакбега Салих-бега, која су пребачена из кадилука Моровић. С тим у вези је мевкуфату написана потврда, 21. сафер године '98 (6. I 1687)

Кадилук Прокупље кућа 250, товарних грла 83

Одређен за зимовник службеницима мевкуфата, 15. мухарем '98 (1. XII 1686)

Кадилук Брвеник кућа 600; кадилук Грачаница кућа 300; кадилук Високо кућа 534

Наведена три кадилука дата су за зимовник товарних животиња које припадају људству четири буљука,³⁴ с тим да на сваке три куће иде једно грло и да се обрачунава према сурсату, 15. мухарем године '98 (1. XII 1686).

Кадилук Ново Брдо кућа 1020, товарних грла 263 и 79 државних товарних животиња које припадају људству четири буљука [Укупно] 342

Додељен за зимовник с тим да је једно грло на три куће, 5. сафер '98 (21. XII 1686)

Кадилук Струмица кућа 386, товарних грла: 80 нишанци³⁵ ефендије 48 ризничара и благајника [Укупно] 128

Под условом једна животиња на три куће, дато је 240 кућа за зимовање 80 товарних грла нишанци ефендије и 147 кућа за 48 грла ризничара и благајника, с тим да се обрачунава према сурсату, 18. мухарем године '98 (4. XII 1686)

---

³⁴ Назив „четири буљука“ односи се на део царске коњице који су сачињавали по два буљука улуфеџија (плаћеници) и гуреба (странци) подељених на десно и лево крило гуреба. Називи улуфеџија и гуреба датирају из раног периода османске историје.

³⁵ Нишанџија, секретар Царског дивана задужен за стављање тугре, односно за верификовање званичних докумената. У његовој надлежност било је састављање канун-нама, тумачење законских аката, као и проверава законитости и поштовања процедуре у одлукама Дивана. Напредујући у служби нишанџије су, најчешће, претходно именоване за тескерџије, а потом за реисул-кутаба. Нишанџије су имали и везири и беглербегови.

Кадилук Сребреница; кадилук Зворник

Наведена два кадилука одређена су за зимовник везира Хасан-паше, који чува кадилук Осијек, и ејалетску војску с тим да [купују] по текућим утврђеним ценама, 16. мухарем године '98 (2. XII 1686)

Кадилук Плевен кућа 106 ½, товарних грла 35

Одређен је за зимовник Ибрахим ефендије, садашњег главног рачуновође Анадолије а бившег секретара Његове екселенције великог везира, 10. мухарем '98 (26. XI 1686)

Кадилук Враца

Одређен је за зимовник под условом да се обрачунава према сурсату, али, пошто је сераскер³⁶ Озија дао другоме кадилук Плевен, овај кадилук [Враца] му је придодат с тим да се врши заједничко плаћање, 10. ребија првог године '98 (24. I 1687)

Кадилук Дупница кућа 405; кадилук Сиришник кућа 134 ½, Укупно кућа 539 ½

Речена два кадилука одређена су за зимовање 179 товарних грла чауша Високе Порте, 18. мухарем године '98 (4. XII 1686)

Кадилук Морава кућа 484, товарних грла 160

Дат као зимовник Мустафа ефендији, надзорнику канцеларије мевкуфата, 17. мухарем '98 (3. XII 1686)

Кадилук Разлог кућа 500, товарних грла 100

Дат као зимовник главном рачуновођи канцеларије харача Рамазан ефендији и његовим помоћницима, 18. мухарем године '98 (4. XII 1686)

[97 с.]

Кадилук Велес кућа 573, товарних грла 191

Додељен главном рачуновођи Финансија Хасан ефендији и његовим помоћницима као зимовник, 19. мухарем године '98 (5. XII 1686)

---

³⁶ У време Бечког рата постојала су три сераскера, заповедника ратишта и то угарски сераскер, који је најчешће био у звању сердара због присуства царске ордије и сераскери Озија (Очакова) и Мореје (Пелопонеза).

Кадилук Солун кућа 1094

Одређен за зимовање сто товарних грла³⁷ реисулкутаба³⁸ Мехмед ефендије, 21. мухарем године '98 (7. XII 1686)

Кадилук Тимок кућа 195, товарних грла 65

Намењен зимовању заповедника каравана царске благајне, 27. мухарем године '98 (13. XII 1686)

Кадилук Бања Лука

Одређен за зимовник товарних животиња алепског валије везира Сијавуш-паше и још једног броја људи, с тим да [плаћају] према текућим утврђеним ценама, 27. мухарем године '98 (13. XII 1686)

Кадилук Дервента

Одређен за зимовник 80 грла стоке бозочког санџакбега Салих-бега, која су пребачена из зимовника у кадилуку Моровић, с тим да им се намирнице и провијант обрачунавају према сурсату, написано последњег дана мухарема године '98 (16. XII 1686)

Кадилук Призрен кућа 161, товарних грла 40; кадилук Сува Река кућа 156 ½, товарних грла 40

Осамдесет товарних грла Његове екселенције великог везира, која су у кадилуку Приштина, нека тамо и остану, а поново су убележени [кадилуци Призрен и Сува Река] да би их помогли с јечмом, обрачунатим према сурсату, 10. сафер године '98 (26. XII 1686)

---

³⁷ Приметно је да је скоро 11 нузул-кућа у кадилуку Солун било задужено за једно товарно грло, а разлог су вероватно друге обавезе према османским трупима на пелопонеском ратишту.

³⁸ "Врховни чиновник", главни секретар и надзорник свих писарских канцеларија Царског Дивана и чувар државних уредби и закона. Од времена Мехмед-паше Ђуприлића који је с диктаторским овлашћењима 1656. године постављен за великог везира, државни послови обављани су у његовој резиденцији, па реисулкутаб практично постаје један од три министра. Од 1720. стиче статус везира, а у 19. веку постаје министар спољних послова.

Tatjana Katić, Srdjan Katić

**WINTERING OF THE OTTOMAN ARMY
IN RUMELIA IN 1686/87**

Summary

The document we are presenting is related to the wintering of the Ottoman army after the fall of Buda in 1686. Due to a difficult situation, the forces from the capital and army troops from Asia have wintered near the Hungarian front, while troops from Europe were disbanded until spring. The document listed winter quarters of the Grand vizier and another five viziers, a few pashas and *sancak-beğs* and most respected civil servants. Tatars also have wintered with the Ottoman army, as well as the tribal forces of Kurds and Turkmen. Most of the troops were placed in Srem and Slavonia, a small part in Mačva and northern and north-western Bosnia, while the majority of Tatars wintered in Temesvar and surroundings. Pack animals have been deployed throughout the Balkans.

This document also contains information on local populations' obligations towards the army encampments and mandatory purchase of food. The extraordinary war taxes *nüzul* and *sursat* were collected by *kazas*. The number of *nüzul-hâne* tax units for more than hundred *kazas* is listed. Each of them was made up of anywhere from 3 to 15 reaya households, the precise number being determined by the wealth of the taxpayers. The previously tax-exempted *köprücüs* and *derbencis*, had to participate in supplying as well.

Key words: Ottoman Empire, XVII century, war, army, winter quarters, *nüzul-hâne*.

Чланак примљен: 05. 05. 2011.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 27. 06. 2011.